

„De Darde Klokke”

September
2024

EDITIENUMMER

212

Drie moandeleks tiedschrift veur Ommen

in samenwerking met Cultuurhistorisch Centrum Ommen

OudOmmen.nl

OudOmmen.nl

Colofon

STICHTING DE DARDE KLOKKE STICHTING OUDOMMEN.NL

Voorzitter

Harry Woertink
T 0529-452963

Secretaris

Sir Schokkenbroek
Patrijsstraat 39, 7731 ZL Ommen
E dedardeklokke@gmail.com / sir@oudommen.nl

Penningmeester

Albert van der Vegt
Sperwer 34, 7731 KB Ommen

www.dedardeklokke.nl
www.oudommen.nl
www.museum-ommen.nl

CULTUURHISTORISCH CENTRUM OMMEN

Voorzitter

Gerry Arts-Moerman
T 06-22246510

Secretaris

Jan Doedens
Koekoeksbloemstraat 12
7731 WB Ommen
T 06-31553719
E j.doedens@hetnet.nl

Penningmeester

Herman Kortman
T 06-23944250

www.museum-ommen.nl

HISTORISCH MUSEUM OMMEN

Den Oordt 7, 7731 CM Ommen

GEMIENSCHOP OLL OMMER

Veurzitter

Johan Dankelman
T 0523-676269
M 06-17174249

Schrieffster

Wilma Runhart
De Haar 19, 7738 PV Witharen
E wilmarunhart@hotmail.com
T 0523-676287

Penningmeester

Henny van Keulen
E gjvank@hotmail.com
T 06-25414442

Overname van artikelen toegestaan met bronvermelding.

Drie moandeleks tidschrift veur Ommen ism:
Gemeenschap van Oll Ommen
Cultuurhistorisch Centrum Ommen
OudOmmen.nl

Redactieadres

Patrijsstraat 39, 7731 ZL Ommen
T 0529-463111
E dedardeklokke@gmail.com
www.dedardeklokke.nl

Lidmaatschap CCO

- € 25,50 per jaar lidmaatschap CCO inclusief abonnement De Darde Klokke.
- € 27,50 per jaar bij niet automatische afschrijving.
Betaling op IBAN NL97 RABO 0378 9039 77 t.n.v. CCO

Abonnement De Darde Klokke

- Voor betaling van abonnement op De Darde Klokke
€ 8,00 per jaar (4 nummers) Betaling op IBAN NL72 INGB 0003 0435 54 of
- IBAN NL08 RABO 0348 9059 04 beiden t.n.v. 'De Darde Klokke' te Ommen.

Lidmaatschap Gemeenschap Oll Ommen

- Alleenstaanden € 7,50 per jaar - Gehuwden € 12,50 per jaar
- IBAN NL42 RABO 0348 9029 64

Met dank aan

Notarispost Ommen
Tuincentrum Jurrie Baas
Go Makelaars Weenink Jansen
Aannemersbedrijf M. van der Vegt
Jouw Printshop
Douwe's Dump
Installatiebedrijf Groen Ommen
Autoschade Huysmans
Ommen Automaten
Bandenservice Ommen
Pearle Opticiëns
Schildersbedrijf Van Elburg
Dakdekkers- en Renovatiebedrijf
E. van der Linde Ommen BV
Café-Restaurant 'De Nieuwe Brug'
Slaapkenner Touwen
Stucadoorsbedrijf Rinus Zwanepol
Dunnewind Groep BV
Vechtdal Uitvaartverzorging

Bouwbedrijf Vonder BV
Van der Bent Houtbouw
Ekkelenkamp
lunch - patisserie - diner- ijsalon
M. Dunnewind Radio, TV en witgoed
Lennips groep Vastgoed Onderhoud
Takman Gereedschappen
Cents Autocentrum
Café-Restaurant 'Flater'
Wijnhof dranken & delicatessen
OCB Bouw bv
Kompanen
Restaurant-Catering 'De Bootsman'
H. Steen bv verhuizingen en transporten
Gotink-Oco Maaltijden
Bungalowpark 'Hoge Hexel'
Expert Ommen
Bentum Nijboer Notarissen
Hovenier Arjan van der Veen
Nijkamp Installatietechniek

Brasserie Tante Pos
Goudsmid Atelier & Juwelier Zandbergen
Bakkerij van der Most
Freesverhuur Ommen
Timmer- & Onderhoudsbedrijf Kleinlugtenbelt
Sportrijk fit & gezond Ommen
Kapsalon de Kapper
Van Elderen accounts belastingadviseurs
Zorgboerderij 't Schöttincksflier
De Lange Keukens
Culinair bij u thuis
Makelaarskantoor Sallands Goed
Huiskes Hovenier
Van Kesteren Schoenreparaties
EP Ommen
Grondman Bouwservice
A. Visscher, hoveniersbedrijf
Wildthout, Hotel & Restaurant
Jumbo Ommen
Rina Ulders, uitvaartverzorging

Wij worden financieel ondersteund door Rabobank Vaart & Vechtstreek

Nummer 212

80 jaar vrijheid

In 2025 is het tachtig jaar geleden dat Nederland is bevrijd. Het thema vrijheid zal hierdoor landelijk extra aandacht krijgen. Oorlogen geven vaak inspiraties om er verhalen over te schrijven. In deze uitgave bijvoorbeeld een verhaal over oorlogen die Ommen meemaakte in lang vervlogen tijden of om korter bij huis te blijven de Jodenvervolging gedurende 1940-1945. Joden waren hun leven niet meer zeker. Manuel Mozes Vomberg kon op zaterdag 16 augustus 1941 nog zijn laatste religieus feest vieren in de Ommer synagoge voordat het werd verboden. Het gezin Vomberg moest zich in 1943 in kamp Westerbork melden om vervolgens te worden gedeporteerd naar het vernietigingskamp Sobibor waar ze bij aankomst direct werden vermoord.

De Ommer sjoel is na de Tweede Wereldoorlog afgebroken. Inmiddels zijn er initiatieven om een gedenkteken van Joods leven te plaatsen op de plek aan de Varsenerpoort waar ooit de sjoel heft gestaan. Ook hierover is te lezen.

Veel leesplezier

De redactie.

Nummer 213 verschijnt in december 2024. Kopij voor dit nummer graag voor 15 november 2024 bij de redactie.

Wij vragen uw bijzondere aandacht voor een belangrijke mededeling op pagina zes.

Abonnementsgeld

Het abonnementsgeld voor het blad "De Darde Klokke" is € 8 per jaar. Hiervoor ontvangt u dus 4 nummers (€ 2,- /st.) per jaar.

De historie van Ommen vertelt ons dat er ooit drie luidklokken hebben gehangen in het klokkenhuis van de (Hervormde) kerk in de Brugstraat. In het Rampjaar 1672 is een van deze klokken gestolen door soldaten uit het Münsterland onder leiding van de bisschop van Münster. Het is ze echter niet gelukt de zware luidklok mee te nemen. De soldaten kwamen niet verder dan de haven. Het verhaal vertelt verder dat de zware koperen of bronzen klok over boord is geslagen, in het water terecht kwam – van wat nu Burggraven wordt genoemd – en op de bodem ligt van een vroegere rivierarm van de Vecht. Vanaf het ontstaan van dit Ommer historisch tijdschrift wordt de ‘derde klok’ weer symbolisch geluid met de naam “De Darde Klokke”, de naam dus van dit tijdschrift geschreven in Ommer dialect.

Omslag: Brugstraat in de sneeuw met rechts in slagersjas de Joodse slager Levie Louis Vomberg (had slagerij aan de Vechtstraat) en Johanna Maria Bolsenbroek echtgenote van horlogemaker Peter Oldeman.

De foto's in dit blad zijn aangeleverd door de betreffende auteur, uit het fotoarchief van OudOmmen.nl, CCO of anderszins zoals bij het artikel/foto is aangegeven.

Het is niet onze bedoeling eventuele rechten van derden opzettelijk te schaden.

	Pagina	
.....	.....	
Ommer in tijden van oorlog	Ben Wösten	2
Schurinkstroate	Alex Schuurman	4
Tijd van steden en staten	Gerko Warner	5
We want you!	.....	6
Aan de randen van de Vecht	Ben Wösten	7
Joodse huizen	Gerko Warner	8
Door de tijd: de Markt	Gerko Warner	12
Christoffer Luttekes	Marietje Rhee-Luttekes	16
Zoekplaatje	.....	20

Ommen in tijden van oorlog

Oorzaak en gevolg

door Ben Wösten

Bereikbare stad voor oorlogszuchtige troepen

In een nieuwe boek over het rampjaar 1672, geschreven door Luc Panhuysen wordt Ommen genoemd als een bezette stad door het Franse leger en andere strijdgroepen onder andere uit verschillende Duitse bisdommen. Het voortbestaan van ons land hing toen aan een zijden draadje. Het feitelijke Nederland bestond destijds nog lang niet in de huidige vorm. Het bestond uit een zevental provincies. In een groot deel van Europa waren gevechten aan de gang. Vooral Frankrijk was toen voor Nederland de grote boosdoener. Samen met Engeland en een aantal Duitse troepen onder leiding van de bisschop van Münster probeerden ze ons land, in de vorm die toen bestond, van de kaart te vegen en het een onderdeel van het Franse Rijk te maken. Dit land werd toen geleid door de Franse koning Lodewijk de 14e met de bijnaam de 'Zonnekoning'. Een aantal steden en stadjes werden door de vijand bezet ook zoals boven genoemd, de stad Ommen.

Andere steden in het Vechtdal kregen ook te maken met krijgshandelingen. Ommen was voor de troepen makkelijker te bereiken dan de andere stadjes. Die bereikbaarheid was voornamelijk te danken aan het feit dat de Vecht dwars door de stad loopt en daardoor troepen makkelijk vervoerd konden worden. Ommen was een belangrijk militair en strategisch punt. En ook de Regge stroomde langs Ommen en was, net als de Vecht, toen nog een bevaarbare rivier. Naast de goede bereikbaarheid waren hier een aantal voorzieningen aanwezig voor de strijdende troepen. Uiteindelijk bleef ons land toch gelukkig een zelf-

Ommen met uitzicht op de brug, het stadhuis en de kerk in vroegere tijden

standige natie. Maar het was bijna kantje boord geweest. Datzelfde gold dus ook voor Ommen.

Ruim honderd jaar later krijgt ons land, maar ook Ommen, weer te maken met een Franse overheersing, aangeduid als 'De Franse Revolutie', deze keer onder leiding van Napoleon. Er was slechts één getuige in Ommen die het allemaal zag gebeuren en meege maakt heeft, namelijk onze oude Nederlands Hervormde kerk, die tot de reformatie gewijd was aan de Heilige Brigida van Kildare. De kerk stond hier als een rots in de branding.

En heeft dus alle oorlogen overleefd. God zij dank, zou men kunnen zeggen. Ondanks het feit dat Ommen maar een klein stadje is, heeft hier toch redelijk veel krijgsgedoe plaatsgevonden. Niet alleen de bovengenoemde oorlogen, maar ook eeuwen daarvoor al vonden hier de nodige krijgshandelingen plaats. Denk met name aan het jaar 1227, toen in Ommen een groot Europese leger verzameld was.

Deze stond onder leiding van de bisschoppen die in die tijd, naast hun kerkelijke staat, eveneens leiding gaven aan krijgshandelingen. Van hieruit trokken de troepen richting Coevorden om de Drenten onder leiding van Rudolf van Coevorden een lesje te leren. De bewoners van Drenthe wilden onder het juk van de toenmalige bisschop uit. Zij moesten, net als andere bewoners, de nodige gelden en delen van de oogst afleveren ten gunste van genoemde bisschoppen. Een monument bij Ane herinnert ons aan die strijd.

Hoe zag Ommen er in het oorlog verleden er toen uit?

Ommen was in die jaren maar een armtierig stadje met een aantal woonhuizen en wat boerderijen. Men moest de Vecht nog oversteken met een veer.

11 april 1945: twee Canadese soldaten met Ommerburgers. Marie Ekkelkamp rechts op de foto.

Pas in 1492 kreeg Ommen een brug. Zowel mensen die gebruik maakten van de veerpont en later ook van de brug, moesten hiervoor tol betalen. Dit waren toentertijd mooie inkomsten voor het stadsbestuur als ook voor de bisschoppen. Ommen werd voor het eerst als stad genoemd in het jaar 1248. Dit mag blijken toen bisschop Otto te Vollenhove een oorkonde inzake Ommen-Stad ondertekende. Toen nog wel onderscheiden van het omliggende ambt, dat pas in 1923 met de stad een geheel ging vormen. Salland en dus ook Ommen kende in die jaren heel veel lieden van adellijke afkomst, waarvan een deel als roofridders te boek stond. Dit gold ook voor de eigenaar van het eerste adellijk huis in Ommen, namelijk 'Het Laar' op de plek waar Regge en Vecht samenkomen. Deze roofridder maakte zich schuldig aan roof en plundering. Een bisschop die hier later in de buurt kwam om orde te scheppen na de pijnlijke nederlaag bij Ane in 1227, veroverde en verwoestte in het jaar 1230 het eerder genoemde roofridderslot.

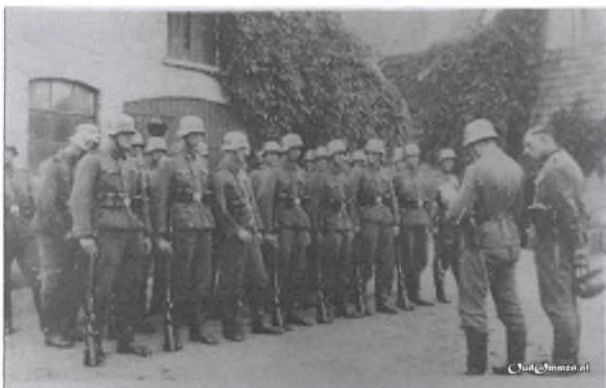
De plek waar dit slot heeft gestaan is nu nog te zien bij het vroegere tolhuis bij de afslag naar Archem door een verhoging in het nabij gelegen weiland.

Weer een andere bisschop met de mooie naam Philips van Bourgondië liet op St. Anna dag van 1518 alle stadsmuren met poorten en al afbreken nadat het Ommer stadsbestuur had geweigerd hem een grote som geld te betalen die hij opeiste.

De muren en poorten zijn nooit meer opgebouwd. De stenen werden naar Coevorden gebracht voor de opbouw van een kasteel aldaar.

Ommenaren mochten zelf geen enkele steen hiervan gebruiken.

Zo'n vijftig jaar later, in 1568, krijgt Ommen weer te maken met oorlogsgedoe. Toen brak namelijk de Tachtigjarige Oorlog uit en kregen we te maken met Spaanse strijdmachten. Het leverde onze stad veel schade en onheil op.

Duitse soldaten bij Hotel De Zon in Ommen in mei 1940

Tot vier keer toe stroopten de Spaanse troepen onder leiding van de ons bekende Hertog van Alva hier door onze stad. Hele stadsgedeelten werden door deze troepen vernield en boerderijdielen werden geslacht en tuinen en bouwakkers vernield. Het zal duidelijk zijn dat de Ommer bevolking heel veel te lijden heeft gehad. In 1587 was het opnieuw raak. Wederom Spaanse troepen, nu onder leiding van ene Verdugo. En dan vierjaar later kwam Prins Maurits met zijn strijdmacht naar Ommen om hier onze stad te vernielen. En

dan in 1628 alweer Spaanse troepen, het houdt maar niet op.

Men kan wel van een wonder spreken dat überhaupt ons stadje Ommen nog bestaat na alle verrichte oorlogsschade en daarmee gepaard gaande ellende onder de Ommense bevolking..

Twee van de eerder genoemde legerleiders, Napoleon en Alva hebben ondanks hun verschrikkelijke oorlogsdaden deelgenomen aan een kerkdienst in onze kerk.

Ondanks de zware vernielingen vonden telkens weer de bewoners samen met de stadsbestuurders de kracht om de stad weer op te bouwen en alles wat vernield was te herstellen.

Ver na deze jaren krijgen we in Ommen te maken met de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Deze oorlogen veroorzaakten weer net als de eerder genoemde krijgshandelingen heel veel ellende in en om de stad Ommen. Denk met name aan kamp Erika en de vernieling van de brug en nabij gelegen gebouwen. Vooral de Tweede Wereldoorlog ligt ons nog vers in het geheugen. Velen hebben verschrikkelijke dingen meegemaakt.

Na de bevrijding is er hard gewerkt om de schade aan stad en brug zoveel mogelijk te herstellen.

Nu leven we inmiddels al tachtig jaar in vrede en is het goed te leven in onze mooie stad en weten heel veel toeristen Ommen te vinden om hier hun vakantie te vieren.

Duitse militairen nemen nog het een en ander mee uit het gemeentehuis van Ommen, begin april 1945. Als de fotograaf betrappt zou zijn, zou het zijn laatste foto zijn geweest.

Schurinkstroate

De groote winkels-stroate deur Alex Schuurman

Ik bin al een moal of wat met oe op pad 'ewest deur een paa stroaten van ons mooje statie an de Vechte. Aaj eem tied hebt wul ik oew maar weer is metnem'n, dit keer deur de Schurinkstroate. De weg op de Balkan. Teengwoordig is dit een groote winkelsstroate zoas; Lidl, Eksjun en Appie Hein. Vrogger, in de joorn vieftug / zestug, was er maar iene en dat was de kruudenierswinkel van Gait Sein. Vrogger was disse stroate DE industrie-stroate van Omm'n, met annemers as van Aaldern, Mattens en twee keer Schuurman. Ik benuume niet alle bewoners van toen, hier en door mis ik er iene. Doet oew oong maar dichte en loop in gedachn maar met mie met.

Woor mut wiej andes begunn'n dan veur an bie' 'n Bouweinde. Loat wiej mar is kiek'n an de linker kante, bie' nummer iene. Noew is dat van Ineke Noeverman, maar vrogger wonn door mien grovva Frederik Schuurman en grotmoe Jowanna van de Barg met hun twaalf kinder, zeum magies en vief jongs. De oalste, mien ome Arie, is door bleem en de rest is uutevleung maar wel ollemoale bliem wonn'n in Omm'n. Behalve oom Mriens, vader van Riek Winters, den is later noar Roalte verhuusd. Verder zat in dat riegie nog Geziens Bosch en Luttkhof en nog wat wieder was het paagie noar Bats Timmerman; van P.. Vlak an dat paagie steunt een dubbelhuus, met de veurdeure an de stoepe, noew bewont deur

Het huus van Gait en Anne van Rutgers (Poortier) met hun kinder HendrikJan, Dina en Hendrieks

Jan en Minie Reurink. Dan nog een dubbel huus van de breurs Henduk en Mans van de kuster, ollebeide de oalders van o.a. Henk en Harman Mattens. Dan kwaamp Eef Uuldes en het huus van Getjan Mattens, later zat door Freekie Welink met zien annemersbedrief. Dan haaj een weidegie en de landbouwschoele met meester Velsink en Ane van Gelder e.z.m. (en zo meer). Dan steunt door het huus van Schoemaker, eers won'n door plietsie Schoemaker en wat later Henduk de veeverloeskundige. Hierneust kwam later de Smitstroate. Weet ie nog dat het huus dat dan kump bewont wurd'n deur Oldeman? Tot veur kot hef Gait Vos er e'woont. Een bettie verschuuln achter de bussies stiet het boerderiejgie van Slotman. Schief achteruut geunk een zandpad noar het olle trommelgat. An die zandweg steun nog een paar boerderiejgies van Henduk Schoemaker, Braam en Jan

('Reints') Mattens en Gait ('van de Pieter') Lammerink. Weer trugge noar de Schurinkstroate. Wiej bint 'ebleem bij Dunnewind ('HEDU') en de boerderieje van Freek ('van de Pieter') Lammerink. Dan haaj een helepoos niks, ja wat weidegies tot an de scherpe boch, woar Gait van 'Ruggers' wonde, de oalders van Dina en Hendrieks Poortier. Wellicht steunt dit huus al an de Balkerweg. Op die perceeln stiet noew het gemientehuus. Veur de andere kante van de stroate begunt wiej weer veuran an Bouweinde. Achter een paar Lindes stiet het huus en smederieje van Matntie 'van Appelhof' Warmelink. Dit was, vrogger op zoaterdag, de hangplekke veur oaldere meins'n van de Schurinkstroate en omgeving. In een wat leger huus won'n het gezin Fokkert (Janny Timmer). Dan een reie huuze an mekare; eers kapper Timm'man, Meriens Schuurman, van Jowanna, Riek (Winters) en Wiegert. Roelf 'van de Potse'. En dan was door de 'sjooroem' en warkplaase en huus van fietsenmaker Roelf van der Heide (Wemeltie). Beernd ('van 'n touwslager') Van der Vegt was de zwoager en de fiets'nmaker. Net veur't Mulnpaagie zaat'n de breurs Schuurman, de kollnboer en noa het pagie noar de mulle was het huus van Lammerink. Dan kump het schildersbedrief Jwans en Dien Van Elburg, en dat is er nog tot op de dag van vedage. Ter heugte hiervan steunt an de weg de zwatte sneeschoever. Woor noew de Expert zit, zaat vrogger het kruudeniersbedrief van Gait Sein'n (van Henk en Albert). Tja, en doorneust, vlak an de stroate, door won'n de breurs; Dieks, Anton en HendukJan Makk'nga, in de volksmond was dat 'Bosvolk'. Wiederop was later annemersbedrief

Van Aalderen, en nog later kwam door Hollak en saam met Piet van Ling'n bint ze door de HUBO begun'n. Eem vedder hef in de Hoorn 60 Jan Makknga de Opel-garaasje bouwd, met de Mobil benzienepompe. Maar toen dat er nog niet was, had GaitJan van Keulen door een stuk grond, wat uit twee heugtes besteunt. Door zat wel een verval in van wel zowat twee meter. En in die steile wal zaat'n gaat'n in woor swalfies in bruu'n. Iets vedderop was het Pann'nefbriekie, later betonfebriek van Gait Schuurman, mien va. Woor noew de rotonde is is het einde van de Schurinkstroate met een mooi standbeeld. Ik zie door een beeltenis in van mien va, den met de kruuwaang beton stiet te stutt'n.

Het betonnen beeld op de rotonde

Voorwerpen vertellen een verhaal

Tijd van steden en staten

door Gerko Warner

Ommen wordt al sinds de prehistorie bewoond, en al deze oud-inwoners hebben in de loop der eeuwen hun sporen achtergelaten. In het Historisch Museum Ommen wordt het verhaal van 8.000 jaar Ommer geschiedenis vanaf de prehistorie tot nu verteld. In tijdvakken wordt de ontwikkeling van Ommen vanaf de ijstijd tot nu getoond. Graag vertel ik u in het kort over één van die tijdsperiodes en vertel ik u het verhaal aan de hand van een paar voorwerpen die u in het Historisch Museum Ommen kunt bekijken. Deze keer gaan we terug naar de tijd van steden en staten, ook wel bekend als de late middeleeuwen. Deze loopt van het jaar 1000 tot 1500.

Dorpje wordt stad

Op 25 augustus 1248 veranderde Ommen van een dorp in een stad. Ze kregen stadsrechten en mochten daardoor veel meer dingen zelf bepalen. Een klein stadje met grootse plannen.

In de Hoge Middeleeuwen, rond het jaar 1000, groeide de bevolking in ons land hard door betere landbouwtechnieken en ontstonden er veel steden. In Ommen stond al in de 12e eeuw een klein houten kerkje. De kerk had in deze tijd veel macht en de mensen luisterden naar de geestelijken. Rondom deze kerken en markten ontstonden er steden. Ook Ommen kreeg na verloop van tijd stadsrechten. Met stadsrechten mochten ze nu zelf regels maken, mochten er markten gehouden worden en konden ze ongehoorzame burgers zelf straffen. Een stad had altijd een stadsmuur en ook Ommen begon met de bouw van een eigen stadsmuren en aarden wallen. Deze waren waarschijnlijk erg klein, maar boden de bewoners toch veel veiligheid. Om de stad binnen te komen moest je door één van de drie stadspoorten: Bruggepoort, Varsenerpoort en de Arriërpoort.

Afschrift van de Stadsrechten van Ommen

'Otto, door de genade Gods bisschop van Utrecht, aan allen die dit zullen lezen, maken wij bekend, dat wij aan alle tegenwoordige en toekomstige inwoners van onze stad Ommen goedgunstig dezelfde vrijheid hebben verleend als de inwoners van onze steden Deventer, Zwolle en Kampen van ons genieten.' Dit waren de woorden waarmee bisschop Otto III Ommen tot een stad verklaarde. Hiermee kreeg Ommen eerder stadsrechten dan Amsterdam en Rotterdam. De originele brief waarin Ommen tot stad verklaard wordt is niet bewaard gebleven, maar wel een afschrift uit de 17e

eeuw. Deze bevindt zich in het gemeentearchief, maar zou een mooie plek kunnen krijgen in het museum.

Hellebaard

Een houw- of stootwapen uit de Middeleeuwen dat bestaat uit een lange houten stok met een ijzeren punt en daaronder, tegenover elkaar geplaatst, een bijl en een haak. Een soldaat die bewapend is met een hellebaard wordt een hellebaardier genoemd.

Naast de symbolische waarde in ceremonies en traditionele klederdracht en uniformen heeft de hellebaard recentelijk weer zijn plaats veroverd in het historisch schermen of Historische Europese Krijgskunsten.

Het woord 'hellebaard' is afkomstig van het woord helm, wat steel betekent, en het Middelnederlandse woord barde / baerde, wat bijl betekent. Samengevoegd betekent hellebaard dus eigenlijk 'steelbijl'.

Wilt u verder kijken?

Kom naar het Historisch Museum Ommen. De donateurs en leden van het CCO hebben zelfs gratis toegang. Maak kennis met de mammoeten die ooit rondgelopen hebben in Ommen tijdens de IJstijd, de invloed van de Romeinen en de strijd van de Saksen. Leer over de stadsrechten van Ommen, de beroemde jaarmarkten en de Tachtigjarige oorlog. Zie wat voor invloed een stadsbrand had, hoe het leven er in de Tweede Wereldoorlog uitzag en ontdek welke geschiedenis er schuilt achter gebeurtenissen uit het dagelijks leven van de Ommenaren.

Heeft u familie of vrienden op bezoek? Neem hen mee en begin een wandeling door de omgeving met een bezoek in het museum. Ontdek en beleef het verleden in het Historisch Museum Ommen!

Reactie

In de volgende Darde Klokke zal ik stil staan bij de tijd van ontdekkers en hervormers. Dan schrijf ik over tachtig jaar ruzie. Heeft u vragen, opmerkingen of aanvullingen naar aanleiding van dit artikel dan kunt u reageren via gerkowarner@hotmail.com

We want you!

De redactie van De Darde Klokke is op zoek naar jou!

We zoeken aanvulling van ons schrijversbestand. Het aantal medewerkers van ons blad dient dringend te worden aangevuld. Ons tijdschrift verschijnt vier keer per jaar met verhalen door vrijwilligers geschreven. Verhalen die we halen uit bijvoorbeeld archieven, overleveringen of oude tijdschriften. Het is vaak een mooie invulling van (vrije) tijd, die echt geen uren kosten maar wel veel voldoening geeft. We kunnen die dat graag willen op weg helpen naar een mooi historisch verhaal.

Lijkt het je wat, of heb je nog vragen, laat het ons dan weten. We overleggen dan op welke wijze invulling gegeven kan worden.

Reacties graag naar dedardeklokke@gmail.com.

**JOUW
PRINT
SHOP**

P. Bruegelstraat 17
7731 SK Ommen
T (0529) 45 13 51

WWW.JOUWPRINTSHOP.NL

ZORGBOERDERIJ

BOERENGOLFBOERDERIJ.NL

* Schöttincksflier

Gerjande en Alex Buitenhuis-Veurink
Karshoekweg 7
7737 PP Stegeren
0529 45 72 70
gjdveurink@hetnet.nl
www.schottincksflier.com

De zorgboerderij voor dagbesteding voor (jong) volwassenen en ouderen

**GOUDSMIDS ATELIER
ZANDBERGEN**

Voor uw sieradenreparaties

Tel. 06-10 20 23 69 - www.goudsmid-zandbergen.nl

Voor professioneel autoschadeherstel

ABS | Huysmans
autoherstel Ommen

Strangeweg 20
7731 GW Ommen
Tel. (0529) 451146
info@abshuysmans.nl
www.abshuysmans.nl

stichting duurzaam repareren

gratis vervangend vervoer

4 jaar BOVAG garantie

ISO 14001/9001/
BOVAG gecertificeerd

Huiskes
HOVENIER

*'De hovenier
in het
Vechtdal'*

Varsenerweg 14
7731 PZ Ommen
T 085 5000 160
E info@huiskeshovenier.nl

DOUWE'S

DUMP

DUMP, OUTDOOR & MORE

STRANGEWEG 9, OMMEN
0529 451184
WWW.DOUWESDUMP.NL

OMMER AUTOMATEN

**24 uur per dag
bereikbaar**

Nieuwelandstraat 6
7731 TH OMMEN
0529-463046

...niet omdat het anders moet,
maar omdat het anders kan

Uitvaartverzorging en begeleiding

Vechtdal

info@uitvaartverzorgingvechtdal.nl
www.uitvaartverzorgingvechtdal.nl

Jan Slagter 06 2524 3688

bakkerij VAN DER MOST

Brood | Banket | Lunchroom | Chocolaterie
www.bakkerijvandermost.nl

Lennips groep
VASTGOED ONDERHOUD

schilderwerk totaal onderhoud uniplan 24-uur
glasservice schilderwerk 24-uur glasservice uni
totaal onderhoud 24-uur glasservice uniplan
schilderwerk totaal onderhoud 24-uur glass

- totaal onderhoud
- schilderwerk
- onderhoudsplan
- 24-uur glasservice

Vestiging Hardenberg Vestiging Ommen
T 0523 272051 T 0529 450313

www.lennips.nl

SCHILDERSBEDRIJF
van Elburg
GLAS-VERF-BEHANGSPECIAALZAAK

Van Elburg Ommen
Schurinkstraat 22a - 7731 GD Ommen
Tel. [0529] 45 24 41 - Fax [0529] 45 62 56

Go! Weenink
+Jansen

Experts in de pracht
van het Vechtdal

Kopen

Verkopen

Taxeren

Je huis verdient het!

0529 45 11 21 info@weeninkjansen.nl weeninkjansen.nl

Cents
Autocentrum

Uw Renaultdealer voor het Vechtdal
Brink 58 | 7731 TG Ommen | T 0529-469900

www.cents.nl

Rina Ulders
Uitvaartverzorging

Wij staan 24/7 voor u klaar, ongeacht
waar en hoe u verzekerd bent.

www.uitvaartverzorgingrinaulderson.nl 06 5066 1632

Touwen
behome

Voor vloer &
raamdecoratie

Brugstraat 29a | 7731 CV Ommen
T 0529-451716
E info@touwenbehome.nl

www.touwenbehome.nl

Het comfort van nu, het gevoel van toen
de kwaliteit van
de Lange Keukens

de Lange
keukens

Eskampweg 4a, 7731 TA Ommen.
Tel. 0529 - 46 25 00
Fax: 0529 - 46 26 00
www.delangekeukens.nl

Het lekkere leven

Restaurant Pannenkoekenhuis
Zalencentrum en Catering

"De Nieuwe Brug"

Een Omme(n)tje waard!!

met speeltuin

Familie Loode
Lemelerweg 13
7731 PR Ommen
Tel. (0529) 45 17 23
www.denieuwebrugommen.nl

GROEN

INSTALLATIETECHNIEK

- Sanitair
- Service en onderhoud
- Zonne-energie
- Warmtepompinstallaties
- Elektra
- Loodgieterswerk
- Centrale verwarming
- Dak- en gootwerk

Patrijsstraat 3-5, 7731 ZL Ommen
Tel. (0529) 45 22 03
www.installatietechniek-groen.nl

Eekhof Installateur UNETO VNI

Arjan van der Veen
tuinen

www.arjanvanderveen.nl
Woestendijk 2 • 7738 PL Witharen
T 0523 - 676116 • M 06 - 506 450 81

ontwerp
aanleg
onderhoud
vijvers
boomverzorging
renovatie
sierbestrating

Aan de randen van de Vecht door Ben Wösten

*Aan de randen van de Vecht
Vestigden zich ooit de oermens
Leefden van hetgeen de grond voortbracht
Hadden geen rijk bestaan maar waren tevreden
Aanbaden en vereerden hun goden
En lieten hun sporen achter*

*Aan de randen van de Vecht
Grafheuvels werden er ontdekt
Ook vond men stenen en wapentuig
Gereedschappen om grond te bewerken
Zelfs een urn kwam onder de grond vandaan
Een boerin in Junne haalde hem naar boven*

*Aan de randen van de Vecht
Ook de adel was actief
Zij bouwden burchten en kastelen
Beheerden de gronden rondom het landgoed
Boeren zaaiden en oogsten op de akkers
Betaalden daarvoor pacht aan hun heer*

*Aan de randen van de Vecht
Er werden dorpen en steden gebouwd
Bisschoppen verleenden de stadjes stadsrechten
Werden voorzien van muren en poorten
Het werd ook een legerplaats voor soldaten
Zij moesten strijden tegen de Drenten*

*Aan de randen van de Vecht
Binnenkomers moesten tol betalen
Er werden kerken en scholen gebouwd
Voor elke geloofsrichting een
Zo bewaarde men de vrede onder elkaar
En werd de vroegere kerkenstrijd begraven*

*Aan de randen van de Vecht
Op de oevers kwamen kampeerreinen
De toeristen kwamen van heinde en ver
Genieten van de natuur in het Vechtdal
Met zijn rivieren en bergen
En borrelen op gezellige caféterrassen*

*Aan de randen van de Vecht
Het stedeke Ommen werd de mooiste Vechtstad
Een Indiase Goeroe hield hier zijn preken
Padvindes vonden hier hun weg
Mensen wonen nu in mooie appartementen
Aan de randen van de Vecht*

Joodse huizen

door Gerko Warner

In 2015 verscheen Joodse Huizen, een verhalenbundel over de ooit zo bloeiende vooroorlogse joodse gemeenschap in Nederland. Met daarin verhalen over het alledaagse vooroorlogse leven van Nederlandse Joden, van anoniem tot wereldberoemd.

Het bleef niet bij één boek en de serie reconstrueerde de Joodse historie aan de hand van adressen en vormde zo een gestaag groeiend papieren monument voor een verdwenen cultuur. instemmend. De Joodse gemeenschap had voor de Tweede Wereldoorlog ook een eigen plek binnen de Ommer gemeenschap en droeg hieraan volwaardig bij. Een paar mooie voorbeelden zijn de oprichting van de VVV, muziekvereniging Crescendo en van de voetbalclub OVC'21 (inmiddels opgegaan in FC Ommen), waarvan Joodse inwoners mede de initiatiefnemers waren. In de reeks Joodse Huizen wordt het Joodse leven in Ommen beschreven in de verhalen over de familie De Haas, De Levie en Godschalk, maar ook rabbi Cohen¹ en zijn vrouw ontbreken niet. Afgelopen voorjaar verscheen het tiende en laatste deel van deze serie, want de jaarlijkse publicatie stopt. Hierin wordt het verhaal van de Vechtstraat 1 beschreven over de slagersfamilies De Bruin en Vomberg.

Verhaal over Vechtstraat 1

Tegenwoordig is er niets meer terug te vinden van de slagerij die ooit gelegen was aan de Vechtstraat 1, het familiebedrijf dat aan het begin van de Tweede Wereldoorlog eigendom was geweest van Levie Louis Vomberg en zijn vrouw Racheltje. De voorkant van het pand keek indertijd uit over de meanderende rivier de Vecht met daarover een brug en aan de overzijde de Konijnbeltmolen. De oever met gras tussen de weg en de rivier werd gebruikt om schoongewassen lakens en kleding te bleken in de zon. De slagerij was aan de achterkant van het pand gesitueerd, gericht op de Markt en de lokale bedrijvigheid: daar vond de plaatselijke veehandel plaats en onderhandelden koper en verkoper door 'handjeklap' en vertrokken ze voor een borrel naar het café nadat de koop met een handdruk was bevestigd.

Simon de Bruin (1806-1886)

De slagerij aan de Vecht was begonnen door Simon de Bruin uit Hardenberg. Zijn overgrootvader wordt gezien als de stamvader van de Hardenbergse Joodse gemeenschap. (als verhaal 'Voorstraat 10, Hardenberg' in Joodse Huizen 9, blz 162-171 beschreven) Simon trouwde op zijn 28ste met de 19-jarige Mina van Cleef (1816-1899)², zijn nichtje uit Emden. Hun oudste zoon Isaac Meijer, genoemd naar zijn grootvader van moeders kant, werd in Hardenberg geboren, de volgende twaalf kinderen, van wie er slechts zes de volwassenheid bereikten, werden vanaf de zomer van 1838 geboren in de nieuwe woonplaats Ommen.

In 1862 vestigde Simon de slagerij in het pand aan de Markt. Hij verwierf een goede reputatie; hij stond bekend om zijn betrouwbaarheid en rechtvaardigheid, onder meer in zijn rol als voorzitter van de Joodse gemeenschap. Ook Mina was - zij het meer op de achtergrond - een geliefde figuur, vooral door haar liefdadigheid. Haar deur stond altijd open voor wie het minder hadden getroffen.

Toen Simon overleed, zette Mina de slagerij voort samen met de vier volwassen kinderen die nog thuis woonden, de 47-jarige Esther, de 45-jarige Saartje, de 42-jarige Joseph en de 24-jarige Abraham. Oudste zoon Isaac had de familietraditie voortgezet in Dedemsvaart, waar hij een slagerij runde, fungeerde als *sjocheet*³ en zich inzette voor de Joodse gemeenschap. Dochter Rebecca was getrouwd met Manuel Vomberg uit Dalfsen, die daar in de slagerij van zijn ouders werkte.

Abraham Levi de Bruin (1861-1930)

Toen ook Mina overleed zetten de vier kinderen De Bruin de zaak voort, totdat er in 1916 nog maar een van hen in leven was: de inmiddels 55-jarige Abraham Levi de Bruin. Het was de hoogste tijd om te trouwen en dat deed hij uiteindelijk met Mina Paulina Vomberg, de 25 jaar jongere dochter van zijn zus Rebecca. Binnen de Joodse gemeenschap werden huwelijkskandidaten vaker binnen de familie gezocht. De Joodse regelgeving was hier duidelijk over, een huwelijk tussen oom en nicht was toegestaan. Maar het bleef gek voor Mina om oom Abraham nu als 'manlief' aan te spreken.

Abraham de Bruin, die bekend stond als een ingetogen man, had net als zijn vader een

opleiding tot slachter gevolgd en werd na diens overlijden dan ook benoemd tot sjocheet. Hij slachtte volgens de Joodse rituele wetten met een vlijmscherp mes sneed hij bij de slachtdieren de luchtpijp, slagaders en slokdarm in een snelle handbeweging door. Daarnaast was hij als *bodek*⁴ belast met het onderzoek naar vlees van andere slagers. Als hij onrechtmatigheden aantroef in de ingewanden of organen, moest hij een geslacht dier alsnog tot *niet-koosjer*⁵ verklaren.

In april 1926 kwamen de leden van de Joodse gemeente naar het huis van Abraham de Bruin vanwege zijn 40-jarig jubileum als sjocheet. Hij kreeg van Salomon de Haas (als verhaal 'Brugstraat 27, Ommen' in Joodse Huizen 5, blz 30-40 beschreven) een sierlijke oorkonde, Gompel de Levie (als verhaal 'Brugstraat 19, Ommen' in Joodse Huizen 6, blz 16-23 beschreven), voorzitter van het kerkbestuur, sprak hem toe. Abraham en zijn vrouw Mina waren zeer verrast door de spontane hulding.

Tragisch treinongeluk

Op 6 maart 1930 werd Abraham op zijn fiets gegrepen door de trein toen hij de spoorwegovergang overstak. Hij overleed ter plekke, 68 jaar oud, en werd diezelfde dag nog begraven op de Joodse begraafplaats van Ommen. Zijn huwelijk met Mina was kinderloos gebleven en dus was er geen zoon die zijn vader kon opvolgen. Mina besloot de slagerij te verkopen aan haar broer Levie Louis Vomberg. Die verhuisde zes weken later, op 23 april, naar de slagerij. Mina bleef enkele jaren alleen, maar zou na de dood van haar zusje hertrouwen met haar zwager.

Grafmonument van Abraham de Bruin op de Joodse begraafplaats in Ommen.

Levie Louis Vomberg (1884-1943)

Levie Louis Vomberg was al 43 jaar toen hij op 11 augustus 1927 in zijn geboorteplaats Dalfsen trouwde met de vijf jaar jongere Racheltje Vos uit Dwingeloo. Het was trouwens dubbel feest, want op diezelfde dag trouwde ook zijn jongste zus Paulina met de broer van Racheltje. Twee jaar eerder had Levie in Dalfsen de slagerij van zijn overleden vader overgenomen. Hij was de derde generatie in een reeks die was begonnen toen zijn grootouders in de 19e eeuw vanuit Walldorf - in het midden van Duitsland naar Dalfsen waren getrokken. Levie was opgegroeid in de slagerij en had het slagersvak geleerd van zijn vader die sjocheet en bodek van de Joodse gemeenschap in Dalfsen was. Daarnaast had Levie ook een opleiding bij het rabbinaat gevolgd. De klantenkring strekte zich tot ver buiten Dalfsen uit en Levie fietste dan ook vele kilometers om zijn vleeswaren te bezorgen.

Slager Levie Vomberg staat naast zijn fiets met slagersmand voor het huis van Jan Massier aan het Westeinde. Datering medio jaren '20. (Bron: MPN)

Behalve Paulina had Levie nog een zus: Mina. Dit was de Mina uit Ommen, getrouwd met hun beider oom, Abraham de Bruin. Ommen was in die tijd vermoedelijk aantrekkelijker voor een sjocheet dan Dalfsen. De Joodse gemeenschap in Ommen bloeide op, terwijl die in Dalfsen eerder bezig was te krimpen. Nadat Abraham in maart 1930 door de trein was gegrepen, besloot Levie dan ook zijn eigen slagerij in Dalfsen te verkopen en die van zijn oom en zus in Ommen over te nemen. Het pand bestond uit een slagerij met winkel en een woonhuis. Het woonhuis had een voorkamer en achterkamer met keuken en twee slaapkamers. In zijn nieuwe woonplaats werd op 5 maart 1932 Mozes Hartog Abraham, het derde kind voor de slager en zijn vrouw. In november 1929 was Racheltje bevalen van Mietje Rebekka⁶, een dochtertje dat kort na de geboorte overleed.

Joods Ommen in de jaren '30

De Centrale Commissie Algemene Zaken van het Nederlands Israëlitisch Kerkgenootschap ontbond de Joodse gemeente in Dalfsen en was van plan om andere kleine gemeen-

schappen samen te voegen. Ommen zou bijvoorbeeld bij Zwolle of Hardenberg kunnen gaan horen. Maar het bestuur van de Joodse gemeente in Ommen was tegen. Zij dachten dat de geest zou verslappen als er een einde kwam aan hun geloofsgemeenschap. In het decennium voor de oorlog waren er juist nieuwe families bij gekomen, waren er nieuwe initiatieven ontstaan en werd er weer geïnvesteerd in de geloofsgemeenschap. Dat ging ook wel eens mis, zoals bleek toen er in 1933 iets fout ging bij de verkiezingen voor een nieuw kerkbestuur. De Permanente Commissie - het dagelijks bestuur - van het Nederlands Israëlitisch Kerkgenootschap stelde daarop een tijdelijk kerkbestuur aan, bestaande uit de heren De Levie, Van der Hoek en Levie Vomberg.

Begin mei 1938 werd in de Provinciale Overijsselse en Zwolsche Courant de veiling aangekondigd van de slagerij van Vomberg, met een openingsbod van 2.300 gulden. Ook grond en grasland waren te koop. Had Vomberg financiële problemen dat hij zich gedwongen voelde om zijn vastgoed te verkopen of wilde hij Ommen achter zich laten en naar elders verhuizen? Het blijft gissen. Een week later werd de veiling gehouden. Buurman Steen van de naastgelegen schippersherberg deed het openingsbod gestand van 700 gulden voor het stuk grond vlakbij de woning. G.J. Makkinga uit Ommen bood 825 gulden voor het perceel grasland. En H. Zwart bood 4865 gulden voor het huis en de slagerij, maar uiteindelijk werd geen van de percelen gegund en bleef het gezin Vomberg in Ommen wonen. Wat het plan ook maar was geweest, het werd ingetrokken.

Het religieuze leven in Ommen werd verrijkt doordat *chazan*⁷ en godsdienstleraar David Cohen (als verhaal 'Molstraat 22, Dedemsvaart' in Joodse Huizen 5, blz 98-107 beschreven) zich in het naburige Dedemsvaart vestigde en van waaruit wekelijks op zijn fiets naar Ommen kwam. Cohen speelde een belangrijke ondersteunende rol in de opbouw van de gemeente. Hij gaf de leerlingen Joodse les en organiseerde in december 1939 een Chanoekaviering door de kinderen en hun ouders. Die eindigde in de *sjoel*⁸ met het aansteken van de kaarsen door Manuël Vomberg en een gebed uitgesproken door Benjamin van Gelder.

Maar meestal was David Cohen er niet en moest de gemeente voor zijn vieringen gebruikmaken van goedwillende invallers als Salomon de Haas of Levie Vomberg. Beiden konden fungeren als voorzanger. Ze beschikte allebei over een zuivere stem en hun *chazanoet*⁹ was prachtig.

Niettemin nam de Joodse gemeenschap een kleine plaats in de Ommer samenleving in. Het Joodse leven speelde zich veelal thuis af en op feest- en hoogtijdagen in de sjoel. De Joodse kinderen gingen naar de openbare school en volgden daarnaast hun lessen bij de 'rabbi' in de sjoel. Veel zichtbaarder waren de protestantse en de katholieke zuil.

Oorlogsdreiging

In het voorjaar van 1940 hing de dreiging van een Duitse inval boven ons land. Burgemeester Nering Bögel stelde een nachtelijke wachtpost in op het gemeentehuis. Van 's avonds tien tot 's ochtend zeven wisselden drie wachtploegen elkaar af. Alle Ommer mannen deden verplicht mee, ook Levie Vomberg. Zijn laatste dienst was in de nacht van 20 op 21 april. Om vier uur in de ochtend begon zijn wachtdienst, in het naast zijn huis gelegen gemeentehuis. Die nacht verliep rustig. Die nog wel.

Toen begin mei de Duitsers ons land binnenvielen probeerde Levie Vomberg met zijn gezin naar Engeland uit te wijken. Hun poging werd vrijdeld doordat de bruggen over de IJssel waren opgeblazen. Daarna kreeg hij onderduikadressen aangeboden, ook bij oude bekenden in Dalfsen. Zijn antwoord was resoluut: 'Men moet de overheid steeds gehoorzamen.' Ook wilde Levie niet dat anderen door hem in gevaar kwamen. Maar het zijne werd wel in hoog tempo ingeperkt: vanaf 5 augustus 1940

Rachelje Vomberg loopt met haar kinderen over de Vechtbrug Mamu (links) en Moos (rechts) - oktober 1934 (Bron: HKD)

בר מצוה	
van onzen Zoon	2777
MANUEL MOZES	
ש"ק פ' עקב	
L. VOMBERG.	
R. VOMBERG—VQS.	
Ommen.	

Aankondiging van de bar mitswa van Manuel Mozes Vomberg (Bron: Het Joodse Weekblad (KB) 08-08-1941)

was ritueel slachten verboden en werd hij dus brodeloos. Hij redde zich door klusjes te doen bij de kwekerij van Philip Falkenburg.

Ruim een jaar later, op 8 augustus 1941 vermeldde het Joodsche Weekblad dat Manuel Mozes, Levies oudste zoon *bar mitswa*¹⁰ zou worden. Hij werd 13 jaar, de leeftijd waarop een jongen religieus volwassen was. De sjabbat na zijn dertiende verjaardag was dan ook niet zoals alle andere. Manuel droeg die dag een hoed en liep met zijn ouders naar de sjoel. Het was zaterdag 16 augustus 1941, de dag van de laatste bar mitswa. Het feest zou nimmer meer worden gevierd in de Ommer sjoel.

Familie Vomberg; v.l.n.r. Mozes Hartog Abraham, Racheltje Vomberg-Vos, Levie Louis Vomberg, Manuel Mozes (Bron: CCO)

Epiloog

Vanaf eind 1942 waren de Vombergs, samen met rabbi David Cohen en zijn vrouw, de laatste joden in Ommen. In het voorjaar van 1943 sliepen Levie en zijn gezin bij de familie Hurink, de bureu. Na een oproep van 30 maart 1943 meldden ze zich in kamp Vught. Via Westerbork werden ze naar Sobibor gedeporteerd. Daar werden ze allen direct na aankomst vermoord. Levie en zijn vrouw Racheltje Vomberg werden 59 en 53 jaar. Manuel Vomberg werd 14 jaar en Mozes Vomberg.

Reactie

Heeft u vragen, opmerkingen of aanvullingen naar aanleiding van dit artikel, dan kunt u reageren via gerkowarner@hotmail.com

Noten:

1. Letterlijk vertaald betekent het 'leraar'. Het is de Joodse geestelijk leider van een gemeenschap. Een rabbi of rabbijn had een meerjarige Joods theologische opleiding gevolgd. In de volksmond werd een godsdienstleraar die slechts een beperkte opleiding had gevolgd vanuit een beleefdheidsvorm ook rabbi genoemd.
2. Mina van Cleef werd ook wel Mindeltje van Cleef en Mindelje Isaac Meijer van Cleef genoemd.
3. De rituele slacht wordt ook wel sjechita genoemd. Het dier mag alleen geslacht worden door een sjocheet, een speciale slachter die hiervoor een opleiding bij het rabbinaat heeft gevolgd.
4. Joden mogen geen bloed consumeren, omdat dit de levenskracht is en het leven van het dier symboliseert. Wanneer het dier geslacht is, kijkt een bodek (een getrainde inspecteur) de organen en ingewanden na. Wanneer alles er goed uit ziet, kan het dier verwerkt worden.
5. Met koosjer wordt bedoeld dat het voedsel afkomstig is van planten of toegestane dieren. Tevens dient het voedsel bereid te worden volgens de geschriften van de Thora, de Halacha (Joodse wet).
6. Mietje Rebekka Vomberg werd geboren op 27 november 1929 te Dalfsen en aldaar overleden op 12 december 1929
7. Dit is de voorzanger bij een joodse gebedsdienst. Een ideale chazzan moet allereerst 'hagoen' zijn. Dit betekent letterlijk dat hij een 'net' mens moet zijn.
8. Andere naam voor synagoge: gebedshuis, plaats van samenkomst en van onderricht. Het woord 'sjoel' komt uit het Jiddisj en is afgeleid van het Duitse woord Schule, dat 'school' betekent. In Ommen zal destijds, net als in de rest van oost Nederland, niet het woord synagoge gebruikt worden, maar meer gesproken worden over sjoel.
9. Geheel van synagogale melodieën. De kunst van het voorzingen in de synagogen.
10. De letterlijke betekenis is 'zoon van de plicht'. Moment dat een jongen op 13-jarige leeftijd religieus volwassen wordt. Tijdens een ceremonie in de synagoge wordt de jongen opgeroepen om uit de Tora voor te lezen.

Gedenkteken Joods leven in Ommen op initiatief van SHJO

In het voorjaar van 2012 werd daarom het initiatief genomen tot oprichting van de Stichting Herdenking Joods Ommen (SHJO). Doelstelling was om de Joodse geschiedenis van Ommen niet te vergeten. Door de activiteiten van de Stichting Herdenking Joods Ommen weten we dat er binnen de Ommer samenleving een breed draagvlak is om het Joodse leven te herdenken. Dat was merkbaar bij de stille rondgang (2012), de plaatsing van de Stolpersteine (2013), plaquette van Joods Werkkamp Arriën (2016), de herdenkingsreis naar Auschwitz voor volwassenen en voor scholieren van het Vechtdal College (2017), het onderwijsproject en de herdenking op Holocaust Memorial Day (2020) en bij de teruggave van het huwelijksgeschenk van de familie Godschalk (2020). Ook zijn we betrokken geweest bij het onderzoek van de onteigening van Joods vastgoed in Ommen en de presentatie van het onderzoeksrapport en de tentoonstelling die daarbij werd gehouden en later ook in de bibliotheek heeft gestaan (2023).

De periode na de Tweede Wereldoorlog was er eentje van vernieuwing. Veel oude gebouwen werden in Ommen afgebroken en vervangen voor nieuwe, moderne panden. Dat gebeurde ook met de sjoel die ooit aan de Varsenerpoort stond. Jammer, vindt de Stichting Herdenking Joods Ommen. Daarom maken zij zich hard voor een gedenkteken aan het Joods leven aan de Varsenerpoort op de plek van de voormalige sjoel. Hierbij werken we samen met de Ommer kunstenaar Eric Schutte en ook de gemeente Ommen steunt dit initiatief. Van verschillende particulieren en bedrijven heeft de stichting Herdenking Joods Ommen al een bedrag overgemaakt gekregen om het gedenkteken te realiseren. Wilt u ook een financiële bijdrage leveren? Een bijdrage kunt u overmaken op bankrekeningnummer: **NL59 RABO 0125 5515 25 tnv Stichting Herdenking Joods Ommen**. Wanneer u liever eerst een factuur wilt ontvangen voor een bijdrage dan is dat ook mogelijk. Of heeft u andere vragen of het initiatief. U kunt contact opnemen per mail via herdenkingjoodsommen@hotmail.com

Door de tijd De Markt door Gerko Warner

Vanwege de heropening van het Historisch Museum Ommen werd in januari 2022 het boek 'Door de Tijd' uitgebracht door het Cultuurhistorisch Centrum Ommen. In het boek is de ontwikkeling van de gemeente Ommen te zien en te lezen. Het boek bevat vele foto's van vroeger en nu. Het zijn foto's van alle straten in het centrum, maar ook laat het boek de stadsuitbreidingen zien. Van het strakke stratenpatroon van de Zeeheldenbuurt, Stran- gen en Laarakkers tot de bloemkoolwijk De Dante. Ook de nieuwere woonwijken Alteveer, Mol'nhoeck en Vlierlanden blijven niet ongenoemd. Verder hebben alle dorpen en buurtschappen van de gemeente een plek gekregen in het boek. Daarin wordt de historie van deze dorpen, buurtschappen en het buitengebied verteld, maar staan ook verhalen over boerderijen, scholen en andere plekken van betekenis.

Gezicht op Ommen

Het gezicht op Ommen is aan verandering onderhevig. Daar waar het eerder een pittoreske uitstraling had is ook het kleine stadje aan de Vecht meegegaan in de vaart der volkeren en ontwikkelt zij zich anno 2020 op een duurzame wijze tot een groene, gastvrije en inspirerende verblijfsgemeente. Een leefbare gemeente voor iedereen die er woont, werkt of recreëert.

Hoewel het project Ruimte voor de Vecht is ingegeven vanuit waterbeheersing voorziet het project er ook in dat het centrum van Ommen

op een betere wijze is verbonden met de Vecht. Er is een oever ontstaan met promenade en met een kleine haven met aanlegvoorzieningen. Dit heeft kansen gegeven voor wonen aan het water en biedt ook de toeristen mogelijkheden om winkelen te combineren met ontspanning aan en op de Vecht.

De Markt

Vroeger werd het gebied achter de westelijke bebouwing van de Brugstraat de Balemer of Baalmer genoemd. De oever van de rivier de Vecht bestond uit grasland en werd de 'Mars' genoemd. Vrouwen legden er het wasgoed te bleken in de zon, maar het werd bovenal gebruikt voor het weiden van het vee. Toen er meer bebouwing kwam werd het terrein nabij de huizen gebruikt als marktplein, maar van een plein was niet echt sprake. Bij hoog water trad de rivier buiten haar oevers en liep alles onder. In 1881 hield het hoge water zo lang aan dat het plein vier maanden lang onbruikbaar was. Onder aanvoering van de Joodse ondernemer Salomon Godschalk werd gevraagd om een waterkering aan te leggen. Het gemeentebestuur onder leiding van burgemeester Bouwmeester gaf toestemming op voorwaarde dat de bewoners zelf het zand zouden aanvoeren. Zo kwam er een scheiding tussen mars en Markt.

De Vechtstraat met het gemeentehuis (1970) en de tegenwoordige Vechtka-de (2020)

Tegenwoordig is in het voormalige gemeentehuis de kunsthandel van Mark Smit, het Nationaal Tinnen Figurenmuseum en grand café De Veghte gevestigd. Vanaf het terras van de horecagelegenheid, die eerder bekend stond onder de namen Het Burgemeestertje, Utopia en Olde Stadhuus, heb je een prachtig uitzicht over de rivier de Vecht. Dit was vroeger het terrein voor het autoverkeer dat hier over de Vechtstraat reed.

In 1492 nam Hessel Mulert het initiatief tot de aanleg van een brug. Deze werd in 1689, 1868 en in 1937 vernieuwd en al deze bruggen lagen in het verlengde van de Brugstraat. In 1970 werd de brug enkele tientallen meters stroomopwaarts verplaatst om de verkeersdruk te beter te kunnen regelen. De wegen bij de brug werden verbreed en de Vechtstraat, doorgaande weg richting Zwolle, werd verlegd over de Markt aan de achterzijde van het voormalige gemeentehuis. Hiervoor werden enkele huizen en winkelpanden afgebroken, waaronder het woonhuis van Van der Kolk zoals op de oude foto nog te zien is.

Het voormalige gemeentehuis is een breed tweelaags pand met dakruiter, gebouwd in 1828 naar plannen van Johan Florent Creutzberg. Het verving de uit 1531-'32 stammende en in 1758 verbouwde voorganger dat stond op de overgang van het Vrijthof naar het Kerkplein. Het oorspronkelijke pand heeft een omlijste ingangspartij met ionische pilasters en deur in empirestijl. Behalve raadhuis gaf het ook onderdak aan het kantongerecht en was er tevens een woning voor de brugwachter. In 1925 vond een ingrijpende verbouwing plaats en in 1954-'55 kreeg het pand een uitbreiding. Op dat moment werd ook het torentje verplaatst dat midden op het dak van het oude pand stond en werd herplaatst op het nieuwe middengedeelte. In 1982 verhuisde het gemeentehuis naar een nieuw gebouw aan de Chevallerastraat.

Kruising bij de Hessel Mulertbrug met de Julianastraat en Coevorderweg (1972) en de huidige situatie

Lange tijd ging men door de Arriërpoort en via de Hardenbergerweg, de naam zegt het ook al, in de richting van Hardenberg. In 1936 kwam daar verandering in toen er vanaf de

Vecht zand werd opgespoten waardoor het haventje van de Burggraven werd ingepolderd. Hierdoor kon de Julianastraat verder worden aangelegd en ook de provinciale weg naar Hardenberg.

Door de toename van het verkeer moest op dit punt het verkeer gereguleerd worden en werden er stoplichten geplaatst en was het kruispunt met verkeerslichten jarenlang een vertrouwd straatbeeld bij de brug. In 2012 werd dit aangepakt. Inmiddels was een nieuwe verbinding richting De Witte Paal gerealiseerd met de aanleg van een autoweg ten noorden van Ommen. Nu kon het kruispunt bij de brug worden aangepakt.

Anno 2020 zijn stratenmakers al drie keer aan het werk geweest op de kruising van de Julianastraat en de Vechtkade. In 2018 werd de voorrangssituatie vanaf de Vechtkade gewijzigd in een uitritconstructie, maar het heeft niet de gewenste verbetering gebracht. De brug is nog steeds een flessenhals, waardoor er soms lange files ontstaan. De gemeentelijke politiek is dan ook nog lang niet uitgesproken over de verkeerssituatie en is dit ook in de provinciale politiek het onderwerp van gesprek. Benieuwd hoe over een aantal jaar dit punt is veranderd.

Gezicht op de Markt op een dinsdag terwijl er markt is. (1969) en de huidige weg over de Markt (2021)

Gezicht op de Markt waar op de oude foto het voormalige kantongerecht nog zichtbaar is. Deze werd in 1970 afgebroken vanwege de aanleg van een weg over de Markt. Op de voorgrond is al te zien dat enkele panden die aan de Brugstraat stonden zijn gesloopt. In 2005 werd de Markt opnieuw ingericht en volgde er bebouwing langs de Vechtkade en kwam er een nieuw Marktgebouw.

Gezicht op de Markt - midden jaren '80 en nu

Tot 1970 stond op de Markt het gebouw van het oude kantongerecht. Vanwege de aanleg van de weg werd dit pand gesloopt. Bij de meest recente herinrichting van het centrum werd ook besloten tot afwaardering van de weg over de Markt en de bouw van een nieuw, beeldbepalend Marktgebouw. Het gebouw is een ontwerp van architect Edo Geesink van Geesink Weusten Architecten uit Arnhem en de stalen luifel is van de hand van kunstenaar Ruud Jan Kokke die bekend is om zijn vernieuwende objecten, meubel interieurs en ontwerpen voor de openbare ruimte.

Op de eerste verdieping zit een winkel van de keten Action. Op de begane grond van het gebouw zijn restaurant Puik met een snackbar, bakker Sis & Bro – de kinderen van bakker Ten Brinke uit de Kruisstraat - en een filiaal van de Rabobank gevestigd. De dagelijkse bezoekersaantallen van het bankfiliaal liepen de laatste jaren zo hard achteruit en bleven zo laag, dat de Rabobank heeft besloten om ook na de coronapandemie de vestiging in Ommen, evenals in Dalfsen niet meer te openen. Klanten zijn voortaan aangewezen op Zwolle en Hardenberg. Het ligt in de bedoeling dat na een verbouwing hier onder de noemer Siss & Bro een nieuwe, grote bakkerij van de familie Ten Brinke wordt gevestigd. Ouders en kinderen zullen dan samenwerken in een familiebedrijf en Berjan en Hetty zullen dan hun winkel in de Kruisstraat sluiten. (Tegenwoordig is de winkel Siss & Bro gerealiseerd en volop in bedrijf, heeft de Zuivelhoeve om de hoek haar intrek genomen en is de Action verhuisd naar de Schurinkstraat en is hier Yellow Gym gekomen)

Markt met de oude muziektent en in 2020 met de nieuwe muziektent

Muziekvereniging Crescendo werd in 1908 opgericht en kreeg een jaar later direct al

toestemming van het stadsbestuur om op de Mars aan de Vecht een muziektent te bouwen. Deze eerste muziektent was demontabel en er werden jaarlijks verschillende concerten gegeven. Een daarvan was traditiegetrouw het muziekconcours tijdens Pinksteren. In de jaren daarna kwamen er nog meer muziek- en zangverenigingen bij, zoals de zangkoren Excelsior (1927), De Lofstem (1928), het Hervormd Zangkoor (1933) en zanggroep Sint Brigitta en ook muziekvereniging Soli Deo Gloria (1935). In 1949 kreeg de gemeenteraad het verzoek van de gezamenlijke muziek- en zangverenigingen om een vaste muziektent te bouwen. Hiervoor hadden zij al een bedrag van 3.150 gulden ingezameld. Het gemeentebestuur kon niet achterblijven en op 30 april 1951 werd de muziektent feestelijk in gebruik genomen met optredens van de verschillende muziek- en zangverenigingen.

In 1977 kwam de gemeente in haar zoektocht naar een nieuwe accommodatie voor het VVV-kantoor uit bij de muziektent. Architectenbureau Wim Schaaphok werd gevraagd om plannen te maken om de muziektent hiervoor te verbouwen. De plannen werden echter nooit gerealiseerd. Rond 2012 ging de gemeente voortvarend aan de slag met de ontwikkeling van de Westflank als onderdeel van het overkoepelende project “Vecht voor het Centrum”. De markt moest de ‘huiskamer’ van het centrum worden. Door deze herinrichting kwam er op 2 mei 2013 een eind aan de muziektent. In een dag werden de acht staande palen, het met riet gedekte dak en uit stenen en beton bestaand podium met de grond gelijkgemaakt. Dit om voldoende plaats te maken voor het huidige Marktgebouw dat moest zorgen voor een intiem karakter op de Markt. Wel kwam er een nieuwe, kleinere muziektent op het plein voor terug. Het is een podium waaruit een pilaar rijst waarop de zinken overkapping rust. In het podium heeft onder een glasplaat de karakteristieke zinken piek van de oude muziekkoepeel een plek gekregen als herinnering aan vroeger tijd. Het ‘Vechtpodium’ werd in januari 2016 opgeleverd door aannemer Salbam uit Vilsteren.

Boek ‘Door de Tijd’

Bovenstaande verhalen zijn enkele van de vele verhalen die terug te vinden zijn in dit boek. Bent u geïnteresseerd en wilt u verder lezen, dan is het boek ‘Door de Tijd’ nog steeds verkrijgbaar in het Historisch Museum Ommen.

Kompanen

uw maat in financiële diensten

Aangesloten bij

Van Reeuwijkstraat 42
7731 EH Ommen
Tel.: (0529) 451154
Fax: (0529) 455027
Website: www.kompanen.nl
E-mail: info@kompanen.nl

A. VISSCHER

ontwerp, aanleg en onderhoud
van tuinen en sierbestrating

Violenstraat 15 • 7731 WK Ommen •

Tel: 06 - 51 60 00 86 • Tel: 0529 - 45 47 52 •

www.avisscher.nl • info@hoveniersbedrijf-visscher.nl

Lunch - Diner - Snackbar
Vergader en Feestruimte - Catering

FLATER
ETEN & DRINKEN

De Huiskamer van Ommen

0529-451364

www.flater.nl

volg ons op Facebook

stukadoorsbedrijf
Rinus Zwanepol

Mobiel 06-30009131

Aannemersbedrijf M. van der Vegt

Ommen (0529) 45 37 47

Uw specialist
in ontwerp,
nieuw-, verbouw
en renovatie.

OCB Bouw b.v.

Strangeweg 14, 7731 GW Ommen
info@ocb-bouw.nl • +31 (0)529 45 28 10 • www.ocb-bouw.nl

Pearle
opticiens

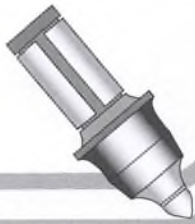
Varsenerpoort 9, 7731 DG Ommen
Tel. 0529 - 451753

expert

Ommen

Schurinkstraat 26A • 7731 GD Ommen • T 0529 451 406

FREES VERHUUR OMMEN . NL

■ Asfaltfreen

Eten is beleven!

LÈVRE
SMAAKBELEVERS

Met verrassende
(h)eerlijke gerechten
maken we mensen
gelukkig en bezorgen
we een fijne tijd.

www.levre.nl

Vermeerstraat 1
7731 SM Ommen
T 06 10 365 875
E info@levre.nl

www.takman.nl

TUINCENTRUM

JURRIE BAAS

Tuincentrum Jurrie Baas
Balkerweg 24
7731 RZ Ommen
Tel. (0529) 453708
Fax (0529) 451595
info@jurriebaas.nl
www.jurriebaas.nl

GRONDMAN Bouw Service

www.grondmanbouwservice.nl

NOTARISSEN groot in kleine letters

Bentum Nijboer

NOTARISSEN in Ommen en Hardenberg

Ommen 0529 452 233
Hardenberg 0523 273 487

info@bentumnijboer.nl
www.bentumnijboer.nl

EP: Ommen

ElectronicPartner

Beeld & Geluid - Telecom - Wassen & Drogen -
Koelen & Vriezen - Multimedia -
Huishoudelijke apparatuur - Inbouwapparatuur

Gasthuisstraat 52 - 7731 DA Ommen
Tel.: (0529) 45 03 65
info@epommen.nl - www.epommen.nl

Wim van Kesteren Schoenreparaties

Gun uw schoenen een langer leven!

Uw schoenen worden
vakkundig gerepareerd door:
Wim van Kesteren Schoenreparaties
Tel. 0529 454130 | 06 205 311 24

U kunt uw schoenen
ter reparatie afgeven
en ophalen bij:

Varsenerstraat 2
Ommen

KLEINLUGTENBELT

timmer- en onderhoudsbedrijf

De Voormars 10B - 7731 DD Ommen
Telefoon (0529) 45 47 89

Christoffer Luttekes

“Hi’j kon niet heksen en blauwvarven tegelieke” door Marietje Rhee-Luttekes

In een van de besprekingen met de redactie en schrijvers van *De Darde Klokke* werd geopperd dat oude beroepen onderwerpen voor een artikel zouden kunnen zijn. Dit was voor mij aanleiding om over de Blauwverver te schrijven. Het zal duidelijk worden waarom ik de keuze maakte voor dit beroep.

In het boek van G. Steen Ommen rond de 19e eeuw komen we verschillende beroepen tegen die verdwenen zijn. Hierin wordt o.a. het ambacht van de blauwverver genoemd. Mijn op één na oudst-bekende Luttekes-voorzader was Christoffer. Hij woonde in 1722 tegenover de ingang van de “Groote Kerk” in de Brugstraat en naast het oude Wachthuis, dat op de hoek van de Kerkstraat / Kerksteeg stond.

Het dorp Ommen:
Andries Schoemaker
(ca. 1730)

Christoffer

Hij verdiende de kost met het blauwverven van stoffen. Dit was een zeer tijdrovend en nauwkeurig werk. Het bezitten van veel geduld was voor de verver een noodzakelijke eigenschap. Ik vroeg me af of Christoffer een geduldig mens was. Ook wilde ik me wel een beeld vormen van zijn leven en ik zou graag bij hem en zijn vrouw Stijntje even om de deur willen kijken, maar dat zal niet lukken. Toch nam ik me voor hen iets dichterbij te halen en op zoek te gaan naar zijn gezinsomstandigheden en naar zijn beroep van blauwverver.

Blauwverven ... wat, waarom en hoe

Er zijn verschillende vragen over het blauwverven, zoals wat er werd geverfd, waarom en vooral over de wijze waarop dit geschiedde. Ook zou het aardig zijn te weten of het werk goed betaald werd.

De stoffen, die “Stoffer” zoals hij in Ommen joviaal of misschien respectloos genoemd werd, verfde bestonden naar alle waarschijnlijkheid merendeels wol en soms linnen. Dit konden *gewassen* vlokken wol zijn, maar ook *schone gesponnen* wol, *gebreide ook gedragen* kleding of *geweven* stukken. Ik kwam ook tegen dat Christoffer knopen blauw verfde. De klanten brachten hun producten, resultaten van huisvlijt tijdens de lange, donkere winterperiode, naar de blauwverver en maakten een afspraak wanneer het weer opgehaald kon worden.

Het nut van verven was, dat door de blauwe kleur de stof minder besmettelijk was en er zelfs ook sterker door zou zijn.

Het verven

Wede, de blauwe kleur werd verkregen uit de wedeplant, de Latijnse naam is **Isatis Tinctoria**. Dit is een tweejarige, kruisbloemige plant, die meer dan één meter hoog kan worden en weelderig geel bloeit. Ze doet denken aan het bloeiende koolzaad en is een belangrijke voedingsbron voor insecten.

De geschiedenis van wede is lang en uitgebreid. Er zijn verschillende soorten. De

Isatis Tinctoria is een toch wel een inheems te noemen plant en ver voor onze jaartelling al bekend als verfleverancier. Ze houdt van een kalkrijke bodem op een zonnige plek, het liefst tegen een heuvel geleden. In Europa is ze in het wild het meest te vinden in landen met een gematigd zonnig klimaat zoals rond de Middellandse Zee waar ze welig tiert. In noordelijker gelegen gebieden van Europa groeit wede beperkter. In ons land is ze meer thuis in het Zuiden.

Gouden handel in wede

Of Christoffer flink verdiende met de ververij kan moeilijk beoordeeld worden, het ziet er naar uit, dat hij niet zonder geldproblemen zat.

Dit lag heel anders bij ondernemers die honderden jaren eerder “handel” zagen in het verder ontwikkelen van de *wedeverbouw*. In de loop van de Middeleeuwen bedachten deze slimme lieden dat het mogelijk moest zijn de wede op eigen akkers te verbouwen als deze daartoe eerst geschikt zouden zijn gemaakt. Onder andere in Duitsland en Frankrijk werd begonnen met het cultiveren van de plant. Vooral in Frankrijk en in het gebied rond Thüringen en Erfurt ontstonden als het ware plantages, waarop wede in grote hoeveelheden en met zorg op de voorbereide grond verbouwd werd. Het leidde tot een langdurige, grote en levendige handel, waarmee de wedeverbouwers aanzienlijke sommen geld verdienden. Om de kwaliteit van de wede en hun goede handelsnaam te kunnen waarborgen werd de wede aan een keuring door de Gilden onderworpen. Van verbouwers in onder andere het Thüringer en Erfurter gebied is bekend dat ze steenrijk werden van de handel. Het bleef hen voor de wind gaan tot de Indigo uit Oost- en West-Indië haar intrede deed. Het was minder bewerkelijk en goedkoper. Alle wedeverbouwers zagen het als een grote bedreiging voor hun handel en voelden de hete adem van de concurrentie in hun nek.

Duivelsverf en Lijfstraffen op gebruik van Indigo

Er ontstond in de periode 1600 tot 1700 steeds meer verzet tegen het gebruik van de door Hollanders ingevoerde Indigo, die uit jaloezie als schadelijk en ook als een duivelsverf werd beschreven. Overheden gingen zover, dat ze het gebruik van de ingevoerde Indigo verboden en er lijf- en geldstraffen aan verbonden. Een andere harde maatregel was het verbeurd verklaren van materiaal of alle bezittingen en nog erger, er kon de doodstraf op volgen, daarmee dreigde althans de Franse Henri IV. De Duitse Keurvorst van Saksen deed hetzelfde in 1607.

Toch heeft men het werken met de nieuwe Indigo uit Oost- en Westindie niet kunnen tegenhouden. Omstreeks 1740 waren de verboden ingetrokken. Deze Indigo werd echter later op haar beurt voor een groot deel vervangen door de nieuwe, synthetische Indigo, waarmee in de tegenwoordige tijd kleding wordt geverfd.

Oliebron en Likeur

Van het blad van de wede werd / wordt dus verfstof gemaakt, het zaad is een “oliebron”, de wortel levert stoffen voor medicinaal gebruik en voor de liefhebbers ... er is een bitterlikeur!

Het blijft een vraag hoe Stoffer de verfbaden gereedmaakte. Zou hij zelf het blad van de wellicht per zomp over de Vecht aangevoerde wede hebben vermalen, gekneusd of verpulverd om het daarna met wat water te mengen? Met het vocht bleef het een paar dagen staan

zodat het fermenteren goed op gang zou komen, waardoor de verf werd afgescheiden. Om het rottingsproces te bespoedigen werd er wel urine aan toegevoegd - 't scheen nogal te stinken. Te eniger tijd werd de massa van het water ontdaan en de smurrie die overbleef werd tot een soort stevige bol gekneed. Ik stel me dat zo'n beetje voor als stopverf of klei. Steeds als

Het model is gemaakt door Ph. de Munck

er een nieuw verfbad moest worden gemaakt werd er een deel van afgenomen.

De verf uit de *Isatis Tinctoria*

Deze verf werd (wordt) verkregen uit de onderste bladeren van de plant. Er kon wel drie tot vier keer per jaar geoogst worden. De bladeren werden versneden en verpakt in vaten om te verkopen. Een andere methode was, dat het blad gekneusd werd met een hamer met scherpe noppen, of tot poeder vermalen werd door een wedemolen. Dan konden er bollen van worden gemaakt om te verkopen aan de ververs. Als de verver de versneden bladeren in vaten kocht, moest hij er zelf verf van bereiden. Dit geschiedde in kuipen en was een ingewikkeld en een tijdrovend proces.

Het verven

Er waren verschillende recepten met aluin en b.v. (alweer) urine om de te verven stoffen eerst te beitsen zodat deze geschikt waren om te verven, ook vitriool werd genoemd. Een en ander was afhankelijk van de stof die geleverd werd en van de gewenste intensiteit van de kleur.

Vervolgens werd de benodigde hoeveelheid verf roerend toegevoegd aan heet water in een grote ketel. Daaronder brandde een matig vuur in een soort bakstenen stookplaats, die deels in de grond stond. Het vuur werd hoogstwaarschijnlijk met hout of wel met turf gestookt. Als het verfbad eindelijk "opgekomen" (gereed) was werd de stof in het bad gedompeld. De blauwverver met zijn eventuele hulp stonden urenlang boven de dampende vloeistof om met stokken in het verfbad te roeren zodat de verf zich goed kon verdelen in de stof. Vlokken schapenwol werden door de verver in een ruim net gedaan en konden er na het verven handig in omhoog worden gehaald. Als het roerproces naar het oordeel van de verver vol-

doende was gevorderd liet hij het goed nog een tijd in het verfbad staan. Dan werd het materiaal met de hand, met haken of stokken uit de ketel gehesen. Dat kon ook met een katrol, maar dan moest de verver wel het geluk hebben er een te bezitten. Ik schat in dat Christoffer een eenvoudige ververij had en het zonder katrol moest stellen. De stof moest na het verven meerdere keren grondig worden gespoeld, want alle

*Blauwverver Gerrit Willem Rijntjes aan het werk. Hij werd geboren in Raalte en overleed op 80-jarige leeftijd.
www.nazatendevries.nl*

“ongerechtigheid” moest eruit. De verver hing het geverfde te drogen en dan geschiedde het wonder ... de stoffen, die een geelachtige tint hadden werden langzamerhand blauw door de inwerking van de zuurstof in de lucht. Als de kleur niet donker genoeg was geworden werd het goed weer in de ketel gedaan en begon de hele handeling opnieuw en soms nog eens, weliswaar in hetzelfde verfbad. De verf liet zich niet meer uit de stof verwijderen.

Licht en lucht

Licht en lucht waren voor de blauwverver onmisbaar om de blauwe kleur te voorschijn te toveren. Christoffers zoon Hendrik, die eveneens blauwverver was, richtte op 8 maart 1773 een schrijven aan de **WelEdele Agtbare Heeren Burgermeester en Gemeensluiden der Stad Ommen** waarin hij hen verzocht om bij de geplande verbouw van het naastgelegen Wachthuis hem niet te benadelen ...

“Wel Edele Agtbaare Heeren Burgermeester en Gemeensluiden der Stad Ommen. Nadat ik Hendrik Luttekens vernomen hebbe dat uw WelEdele agtbaare voornemens is het Wagthuis der Stad Ommen te Repareeren of vernieuwen, zoo ik de vrijheid mag neemen is mijn verzoek op het alledemoedigste aan u agtbaare om indien het iets doenlijk is mijn dit ten gevalle te doen het glaase Cosijn het welk ik agter in mijn ververij hebbe waardoor ik het nodige ligt scheppe niet te mogen beneemen terwijl ik niet zien kan dat het UE. nadeel kan zien of veroorzaken also het tog boven 2 voet niet kan scheelen anders ben ik nog genootsaakt om een nieuw glas te zetten hetwelk ik gebrekkig kan doen. Indien UEdele agtbaare mij

*dit gelieve te vergunnen mij zou groot Pleizier geschieden zoo dat ik hierop van UE agtbaare een gunstig antwoord verwagte in welke verwagting blijve UEdele onderdanige Dienaar Hendrik Luttekes
Ommen, den 8 Maart 1773”*

Koezenzeerte

Af en toe kreeg de blauwverver bezoek van een ander soort klanten, een burger in nood of een boer, die kiespijn had. Steen weet te vertellen, dat de blauwverver daarvoor ook inzetbaar was. Als een echte pijnbestrijder stipte hij de ellendige kies aan met een druppeltje vitriool op het puntje van een naald en mét resultaat. Vitriool, zwavelzuur ... dat lijkt me niet aan te bevelen.

Afvalwater

Bij het uitspoelen van de stof werd veel water gebruikt. Dit werd waarschijnlijk gehaald uit de dichtstbijzijnde put, tenzij de verver zelf over een put beschikte. Stoffers zal het water uit de put bij de kerk hebben gehaald. Zeker is dat het vervuilde water ook afgevoerd moest worden. Dit zal op een natuurlijke wijze gebeurd zijn, gewoon naar een lager gelegen deel of perceel laten lopen. Stoffers ververij was achter de woning in de Brugstraat met een uitgang op de Kerksteeg waarop het gebruikte water kon worden geloosd dat dan naar de lager gelegen Agterstraat (Bermerstraat) en de Balemer stroomde. Op de minuutkaart is onderaan de Kerksteeg een bruine vlek te zien die kan duiden op een vieze poel, overlast!

1822 minuutkaart met putten / pompen erin getekend ev. het deel stukje Brugstraat Kerkstraat tot in de Bermerstraat

De blauwdrukker

Naast het beroep van blauwverver bestond / bestaat ook het meer kunstzinnige beroep van blauwdrukker. Deze maakt gebruik van houten stempels met afbeeldingen erop. Zo'n stempel wordt in een soort pap gedrukt. Vervolgens zet de blauwdrukker het stempel op de ongeverfde witte stof, katoen of zijde en drukt het heel stevig aan. De afbeelding van het stempel blijft dan - als pap - achter op het doek. Na een paar dagen drogen en indien de pasta voldoende hard geworden is wordt de stof in het verfbad gedaan. Als het doek eruit wordt gehaald wordt dit blauw tijdens het blootstellen aan de lucht met uitzondering van het patroon van het stempel, waar de verf niet kon "pakken". Als de hard geworden pasta wordt verwijderd is de stof eronder wit in een bijzonder patroon. Er komen meerdere bij elkaar horende stempels voor, waarvan het patroon iets afwijkt van het vorige, wit gebleven patroon. Het tweede stempel wordt ook met de pasta gedeeltelijk over het vorige patroon gedrukt, dit moet met grote aandacht worden gedaan. Dan volgt het verven net als voorheen, steeds weer met de paar dagen droogtijd. Er ontstaat dan doek met meerdere printen in verschillende tinten blauw, soms met een schaduw-effect.

'n Bewonderenswaardig handwerk, dit blauwdrukken evenals de kunst van het kwalitatief goede werk, dat een geduldige en zorgvuldige blauwverver levert.

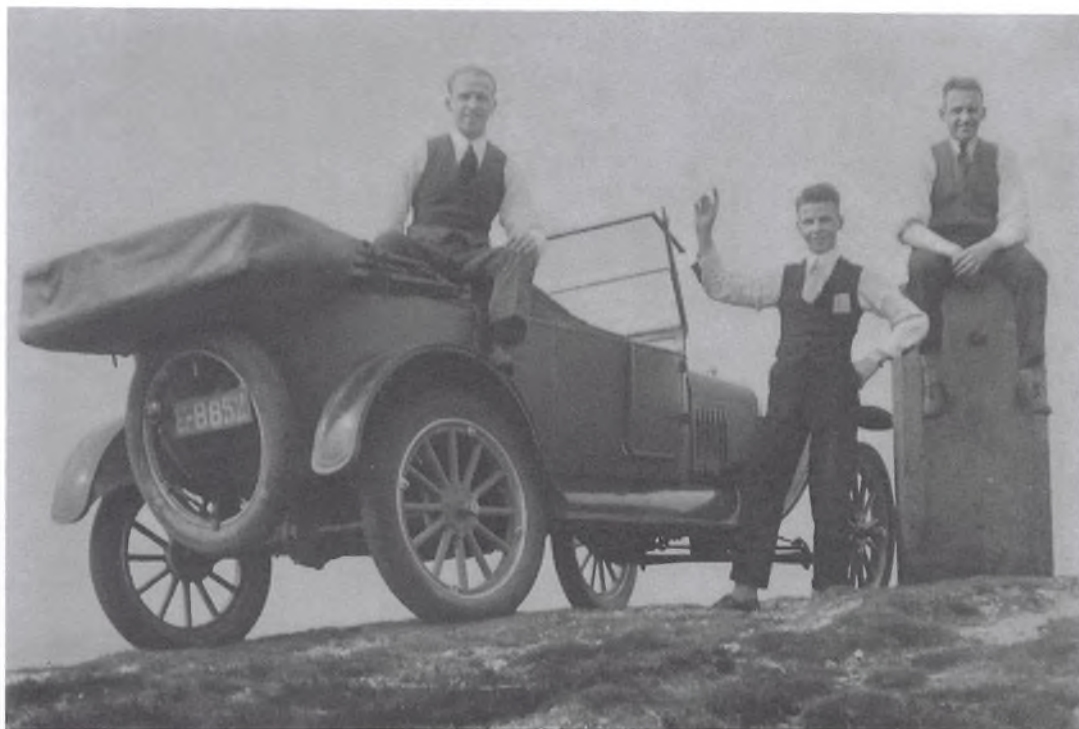
De achtergrond van het gezegde *"Ik kan niet heksen en blauwvarven tegelieke"* mag hiermee duidelijk zijn.

In de volgende De Darde Klokke (213) staat het artikel **Een kijkje in het leven van Christoffer Luttekes (ca. 1700 – 1780)** van Marietje Rhee-Luttekes.

De bronvermeldingen worden opgenomen in nr. 213 van De Darde Klokke.

Reacties kunnen worden
verzonden naar mailadres:
t.deleeuw@OudOmmen.nl
of woonadres: Stichting
OudOmmen.nl,
Schurinkhof 29,
7731EZ, Ommen.

Zoekplaatje

Zoekplaatje (IJ0201)

Een auto (Ford) met kenteken E-8852 en drie personen op de top van de Archemerberg. De foto is gemaakt in 1925 en afkomstig van de familie Lokin (Hotel de Zon). De gezichten zijn met AI (kunstmatige intelligentie) beter herkenbaar gemaakt. Net voor de publicatie in De Darde Klokke kregen we (van G. Schuurman) de namen Hein Lokin (links op de auto) en Herman Lokin (rechts op de RD-pijler). Wie helpt ons aan de naam van de derde persoon (in het midden)?

Vorig zoekplaatje (GA0102)

We hadden al genoteerd dat de 2e en 3e persoon op de bovenste rij (v.l.n.r.) 'Johannes Hindriks' en 'Henk Luttekes' zijn. Op de onderste rij (hurkend) staat (v.l.n.r.) 'Henk Steen' (2e), '? Hurink' (3e) en 'Jaap (of Gerrit) Massier' (4e). Een eventuele reactie op één van de (onbekende) namen is alsnog zeer welkom, maar wordt i.v.m. beperkte ruimte niet meer vermeld in De Darde Klokke.

EKKELENKAMP

LUNCH ■ DINER ■ PATISSERIE

IJSSALON

Stationsweg 1 ■ 7731 AW Ommen ■ telefoon 0529 45 17 82
www.ekkelenkamp-ommen.nl

Bouwbedrijf Vonder

www.bvbouw.nl - info@bvbouw.nl

Brink 10 - 7731 TG Ommen - Tel. 0529 - 451043

Nieuwbouw
Verbouw
Renovatie
Restauratie
Tekenswerk
Vergunningen

RADIO - T.V. - STEREO RECORDERS - KOELKASTEN
WASAUTOMATEN - EIGEN TECHNISCHE DIENST

M. Dunnewind

Dr. A.C. van Raaltestraat 12
7731 GN Ommen
Tel. (0529) 45 16 58

in het
voormalig postkantoor
van ommen

Brasserie Tante Pos

Ommen

adres Markt 17, 7731 DB Ommen
telefoon (0529) 45 18 13
e-mail info@tantepos.nl
internet www.tantepos.nl

Hallo JUMBO Ommen

Markt 22-24, 7731 DB Ommen

T 0529 - 47 81 60

www.jumbo.com

Functioneel & fit boven de 50

BEL VOOR MEER INFORMATIE

BRINK 35 | OMMEN

T 0529 454508

E INFO@CROSSFITOMMEN.COM

Bandenservice Ommen B.V.

voor volledig technisch onderhoud

Nieuwelandstraat 1
7731 TH Ommen
Tel. (0529) 45 37 84

www.bandenserviceommen.nl

GROTE EN KLEINE BEURTEN

OOK VOOR
APK-KEURINGEN

snel en
eigenzinnig
oplossingen
van nu
van cijfers naar
toekomstplannen

hart voor
resultaat

www.krcvanelderen.nl

KRC VAN ELDEREN

accountants | belastingadviseurs

Nijkamp

installatietechniek

Bas Nijkamp

06 51 78 57 57

Coevorderweg 6

7735 KH Arriën

info@nijkampinstallatie.nl

Dunnewind Groep b.v.

Verhuur van:

mobiele kranen - shovels - containers - kippertrailers
diepladers - truck - kraan - aanhanger

Uitvoering van:

grondwerken - sloopwerken - rioleringswerken - bestratingen

Verkoop van:

zand - grond - grind

Als inwoner van de gemeente Ommen kunt u
zes dagen per week uw tuinafval gratis bij ons inleveren.

Openingstijden: Maandag t/m vrijdag van 8.00 uur - 17.30 uur
Zaterdag van 8.00 uur - 12.00 uur

Strangeweg 7
7731 GV Ommen
Tel. (0529) 45 21 50

info@dunnewindgroep.nl
www.dunnewindgroep.nl

UW DAK IS ONS VAK!!!

dakdekkers- en renovatiebedrijf

E. van der LINDE

OMMEN BV

Vermeerstraat 13 • 7731 SM Ommen • Tel. (0529) 45 30 33

Notarispost OMMEN

Zet het zwart op wit.

Notarispost Ommen

Vrijthof 8a, 7731 CN Ommen

T 0529 - 712 523

E secretariaat@notarispostommen.nl

I www.notarispostommen.nl

Elke maandagavond

van 19.00 tot 21.00 uur gratis

en vrijblijvend inlooppreekuur.

sallands goed

registermakelaars & taxateurs

Al ruim 20 jaar on(t)roerend GOED specialist in Ommen

Hammerweg 59C - 7731 AJ Ommen

T 0529 455055 - ommen@sallandsgoed.nl

www.sallandsgoed.nl

DE KAPPER

Vrijthof 1

7731 CN Ommen

Telefoon (0529) 45 49 48

tijdvoorjezelf@salondekapper.nl

WWW.SALONDEKAPPER.NL

Maak online een afspraak

dranken & delicatessen

Varsenerstraat 2

7731 DC Ommen

T 0529 45 30 66

E info@wijnhofommen.nl

I www.wijnhofommen.nl

VERHUIZINGEN

EN

TRANSPORTEN

H. STEEN B.V.

Sogenbosstraat 3

7731 WT Ommen

Tel. (0529) 45 18 02

E-mail info@hsteenbv.nl

Nieuw in Ommen **Proef!** **3** maaltijden

Gotink

OCO Maaltijden

€15,-

0529 451 429
voor meer
info

Kijk op
gotink-oco.nl

Brugstraat 16
Ommen

WILDTHOUT

Hotel & Restaurant

SERVICE, KWALITEIT EN GEZELLIGHEID!

Telefoon 0529-451592

info@wildthout.nl

www.hotelwildthout.nl

*Aj komt
zôj't goed heb'n*

Restaurant-Catering

De Bootsman

Coevorderweg 19

7737 PE Ommen

Tel. (0529) 45 72 72

HOGHE HEXEL

urijetijdsparke

VOOR IEDEREEN EEN BELEVENIS

Bruine Hoopsweg 6

7645 BJ Hoge Hexel

www.bungalowparkhogehexel.nl

info@bungalowparkhogehexel.nl 0546-579865